

ПРИ БЕСАРАБСКИТЕ БЪЛГАРИ В БРАЗИЛИЯ

Проф. д-р Николай Червенков на трибуната на МФ „Българско наследство“ в Балчик през август 2017 г. Фото: Павлина ВАСИЛЕВА

Сложна съдба изживяват българите в Бесарабия, където повече от двеста години назад се формира българска диаспора, която включва повече от 80 задунайски колонии. След Първата световна война (1918) до лятото на 1940 г. този край е включен в състава на Румъния. Появяват се стари и нови проблеми – липса на земя, нова национална ориентация, безработица, световна криза... В тази ситуация през 1925-1926 г. тукешките българи възприемат агитацията за преселване в Латинска Америка. Още повече, че тя изглежда доста привлекателна: земя, работа, сигурност, обезпеченост, граничеща, дори с фантасията – „хлябът растял по дърветата“. Практически няма бесарабско българско село, което да не се повлиява от призива за преселване. По някои данни по това време само за Бразилия заминават до 10 хиляди бесарабски българи.

За съществуването на тези сънародници съм чувал още от ученическите си години. При политическото затопляне по времето на Никита Хрущов идваха гости от Бразилия и в родното ми село Чийшия (сега Городне, Болградско, Украйна). И сега ми са пред очите група екзотично облечени за нас хора, които няколко седмици пресичаха нашата улица и ние, децата, ги проследявахме. По линия на ученическия исторически кръжок събрахме материал за музея за нашите преселници, а те не били малко – повече от сто семейства. Вече като научен сътрудник имам възможност да задълбоча своята информация за българите в Бразилия. Изкарах голям късмет,

че Държавната агенция на българите в чужбина ми привлече за подготовката на български вариант на един от трите тома на книгата на бразилския публицист Жоржо Косиков „Имиграция в Бразилия. Бесарабските българи и гагаузи“ (2014). Освен като научен консултант на превода, написах предговор към нея. По това време с помощта и чрез преводачката на този том Мая Даскалова (София) придобих връзки с ръководствата на Асоциацията на българския народ в Бразилия, с редица сънародници и изследователи от Сан Паулу. С това напълно загорях с желание да ги посетя.

След решаването на финансовия въпрос, аз, преводачката Мая Даскалова и съпругата ми Мария Червенкова предприехме пътуване в Бразилия, което се осъществи от 3 до 19 юни през 2017 г. Почти целият си основен цел – събиране на материал за историята на бесарабските българи, запознаване с живота на техните наследници днес. Организатор от бразилската страна беше Асоциацията на българския народ в Бразилия (председател Ана Мария Барбоза)..

Преди всичко се проведе няколко срещи с активистите и ръководството на посочената Асоциация. Много емоционална стана срещата ни в просторната къща на Соня Димов, която е била дългогодишен ръководител на българската организация. Основно бяха възрастни жени. Имаше наследници на фамилии от различни бесарабски населени пунктове. Това са първо и второ поколение, родени в Бразилия. Много от тях бяха интервюира-

ни, отговорите на които бяха записани на видео, също се представиха семейни документи, писма, вещи, които могат да бъдат използвани за научна работа. Спомените разкриват през какви мъки и тежки ситуации преминават преселниците: крайни лоши битови условия, болести, смърт. Голямо вълнение предизвикват снимките от далечното минало, запазени с голяма любов. Вече практически не говорят на български, макар, че утвърждават, че когато са тръгнали на училище, са знаели само български. Отговорих на многобройни въпроси, консултирах тези, които работят над своите родословни дървета.

Участниците споделиха за своята дейност, която основно се свежда към културни прояви. Обсъден бе проблемът с местното училище. Бяха изразени пожелания за установяване на връзки с Молдова и Украйна, с България. Изказаха голямо задоволство и благодарност на Агенцията за българите в чужбина, че предприе издаването на български език посочената книга на Ж. Косиков.

На Асоциацията бяха връчени материали, осигурени от Държавната агенция на българите, книги от Научното дружество. В моето изказване се спрях и на съвременното състояние на бесарабските българи в Молдова и Украйна, разказах за проявите в България и в Молдова, посветени на два юбилеи – 180-годишнина на Васил Левски и 140-годишнина от Освобождението на България. Както тук, така и при другите срещи, много са интересуват за съдбата на селата, откъдето се преселват техни предци. Приятно

та цифра 10 хиляди не съответства на действителността. Тя е била значително по-голяма.

Също този изследовател, заедно с Розали Стоянов, която практически всеки ден се грижеше за нас, организира много вълнуващо посещение на остров Аншиета, близо до гр. Убатуба, където през 1926 г. властите изолират на неговата територия 2000 бесарабски имигранти от пансионата Сан-Паулу. Те се вдигнали на бунт, защото не се изпълнявали обещанията. Тук от болести за няколко месеца умираат 151 човека, от които 140 деца. Ние посетихме гробищата, където благодарение на Ж. Косиков и негови помощници е възстановен скромен паметник в тяхна памет. В административната сграда на острова е открит стая-музей също в памет на тази трагедия. Централно място заема таблото със списъка на починалите на острова. В музея и на гробищата благодарих най-искрено за паметта към нашите сънародници. Ж. Косиков ни подари току-що излязла негова книга за посочената трагедия на острова. По негово предложение в календара на официалните събития, отбелязвани в окръг Убатуба, 18 април се чества като Ден на бесарабските българи и гагаузи, в памет на жертвите, намерили смъртта си на остров Аншиета. Също получихме извадки от различни списания за това събитие. Ъстоя се среща с известна бразилска изследователница на имиграцията в Бразилия проф. Соня Мария Дефрейтос, която проучва устни извори от имигранти от различни национални общности. При това е правила опит за проучване на бълга-

рите, като е записала спомени от тях, които се съхраняват в Музея на имиграцията. На нас представи текстов вариант на записа. Подари ни своята книга и изследователката Нейда Преси. В нея тя описва историята на бесарабско семейство Волкови от Чумлекой (село Ровное Тарутински район, Одеска област). Придобихме и книгата на Салви Греков. Това е португалско-български /диалектен вариант/ речник, написан на латиница. Обем 280 страници. В Сан-Паулу стана една интересна среща с внука на известен български деятел Александър Цанков – Едуардо Гелеш. Запознахме се също с внучка на един българин, който е от България. Той е оставил няколко тетрадки със спомени за България от края на XIX в. От извадки от тях се вижда, че това е ценен извор.

Имахме отделни срещи, например с Катя Карастан, която донесе поздравления от баща ѝ, който е на 99 години, със здрав ум и добре пишещ на български. Родът му е от посоченото село Чимлекой. Имат интересни снимки от България от края на 19 век, правени в София от техен роднина. Предстои да открием хората, които са в тях. Подариха ми и малка картина, рисувана от него още през 1945 година. Радвам се, че придобихме от различни семейства три колекции писма с роднина в Бесарабия. В тях има много интересна информация. За първи път откриваме от писмата, представени от Нелсон Греков, че някой от първите, които идват на гости в Молдовската и Украинската ССР, ни ги пускат обратно, а ги отправят в далечните региони на СССР. Благодарни сме, че получихме и други материали: копия на различни лични документи, включително паспорти, справки, фото и т.н.

На всичките срещи се подчертаваше големия принос на сънародниците в развитието на различни отрасли на държавата, също в образованието и културата. Запознахме се с творчеството на два художника с бесарабско потекло – Антонио Петиков /Петков, родът му от Кортен/, известен съвременен художник в Бразилия/ и Кристина

Косиков, която подари свои две картини за Молдова и България.

Посетихме православен храм „Свети Троица“, където се намира епархията на Руската Православна църква в Южна Америка, която не е подчинена на Московския митрополит. Тук има енория и от бесарабските българи. На времето от тях е имало и ктитори. Говорейки за нейното създаване през 1930 г., Жулио (Юлиан) Димов споделя: „Това е голямо събитие за всички и мога да кажа, че 90 процента от присъстващите бяхме българи, а не руснаци“. Интересно ми беше да се запозная с архиепископа Анатолий Петренко, корените на когото идват от моя град Кишинев.

Имахме важни и интересни срещи в Рио де Женеиро. Преди всичко с Мишел Косиков, брат на Жорж Косиков, голям общественик и предприемач, който е на 87 години. Той ни осигури няколко дни престой в неговия дом. Това е един доста преуспял българин. На времето си имал възможност да основе дори университет в Сан-Паулу. От него получих широка представа за мястото на бесарабските българи в различни насоки на развитието на Бразилия.

Наред с конкретните изследователски изисквания имаме възможност да се запознаем и със страната, като гостувахме в редица градове, посетихме световно известни места, паметници, музеи и т.н. Доста съм благодарен на преводачката Мая Даскалова, която квалифицирано превеждаше, организираше с бразилските колеги посещенията. Записи, фото и видео снимки осъществяваше Мария Червенкова.

Запознанството с бесарабските българи в Бразилия показа, че благодарение на присъщата им интелигентност и трудолюбие тези заселници успяват да намерят своето място в обществото, да осигурят добро образование на децата си, твърдо убедени, че само по този начин ще постигнат необходима професионална реализация и висок социален статус. За съжаление, вече от второ и нататък поколения те губят родния си език, но поддържат своето българско потекло. Много от тях си търсят корени-

те в Молдова и Украйна.

Надявам се, че придобитото впечатление и събраните извори и литература ще позволят да се направи преглед по някои аспекти за историята на бесарабските българи в Бразилия. Сега можем да кажем само някои предварителни изводи. Прави впечатление, наследниците им нямат обща представа за причините за преселването. Посочват се доста много: липса на земя, румънизация, нежелание на мъжете да отиват в румънска казарма, достоярки и привлекателни обещания и т.н. Дори се изказват измислици, например, че бягали от комунистите, макар че тогава Бесарабия е в Румъния. Преселниците задължително трябвало да имат с тях деца. Например, в един от списъците на 77 семейства в един от корабите половината имат до пет човека от детска възраст. Доста семейства, които имат по едно или две деца, взимат със себе си племенници, други роднини, за да отговарят на изискванията. Позволяваме се да констатираме, че голям процент на главите на семейства съставят бивши участници от Първата световна война в състав на руската армия. Виждаме, че първоначално много от преселниците желали да се върнат. Затова трябвало средства. И много семейства взимали решение да изпратят един-двама човека, а останалите да спестят пари и по-късно да ги последват. Обаче вторите така и не заминават. И тава не е свързано с финансови причини, а вече хората са се адаптирали, видели са перспектива за децата си. Надявам се да проуча тези и други аспекти. Вече сега изнесох на научна конференция в Кишинев съобщение на тема: „Бесарабските българи в Бразилия: състояние на проучването“.

Много съм благодарен на съдбата за това посещение в Бразилия. Надявам се, придобитите от там извори и литература за бесарабските българи в Бразилия ще ми позволят да разкрия някои нови аспекти от тяхната съдба. Нашата група с удоволствие ще проведе срещи, за да сподели своите впечатления, като покаже фото и видео материали.

Проф. д-р Николай ЧЕРВЕНКОВ